

Naslov originala

MUHAMMAD ALI: HIS LIFE AND TIMES

Tomas Hauser

Copyright © 1991 Tomas Hauser

with permission of Mendel Media Group

Copyright © 2016 ovog izdanja KONTRAST izdavaštvo

Za izdavača:

Vladimir Manigoda

Urednik:

Danilo Lučić

Prevod:

Vesna Crepuljarević, Slobodan Ivanović, Stefan Kostadinović,
Anja Marković, Julijana Milutinović, Nevenka Nikačević, Dušica
Novaković, Jelena Nidžović, Vladimir Pavlišin

Lektura i korektura:

Vesna Crepuljarević, Iva Kosovac

Grafičko oblikovanje:

Milica Stefanović

Štampa:

Kontrast štampa

Tiraž: 500

Izdavač:

Kontrast, Beograd

Klaonička 2, Zemun

e-mail: jakkontrast@gmail.com

kontrastizdavastvo.com

facebook.com/KontrastIzdavastvo

www.glif.rs

TOMAS HAUZER

MUHAMED

ALI

ŽIVOTNA PRIČA

KONTRAST

Kontrast izdavaštvo se zahvaljuje sledećim saradnicama i saradnicima na prijateljskoj pomoći, trudu i vremenu koji su uložili, kako bi ova knjiga ugledala svetlost dana:

Vesna Crepuljarević

Slobodan Ivanović

Iva Kosovac

Stefan Kostadinović

Anja Marković

Julijana Milutinović

Nevenka Nikačević

Dušica Novaković

Jelena Nidžović

Vladimir Pavlišin

Za Hauarda Bingama, niko nije kao on.

Uvod

MUHAMEDA ALIJA I NJEGOVU ŽENU LONI upoznao sam u oktobru 1988, na njihov zahtev, kada smo se dogovarali o pripremi ove knjige. „Ljudi ne poznaju pravog Muhameda”, rekla mi je Loni prilikom upoznavanja. „Sve što vide je ono što su im mediji servirali, ali Muhamed je mnogo više od popularne priče koja ga prati. On ima duboka lična uverenja po kojima živi svakodnevno. Nežan je i pažljiv, čovek retko čiste duše. Želim da ga ljudi razumeju, da znaju za njegove stavove i dostignuća koja je tokom svog života postigao.”

Cilj ove knjige je da se ta želja ispuni. Ne postoji sportista koji je više fotografisan, o kome se više pisalo i koga su novinari više pratili. Ipak, tokom svih tih godina, pravo lice Muhameda Alija ostalo je neotkriveno. Priče o njemu su ukrašavane i preuveličavane do biblijskih proporcija, na kraju se pretvarajući u mitove. Njegovo lice je poznato celom svetu. Uprkos činjenici da se priča o Aliju i dalje razvija, dolaze nove generacije za koje je Ali više mit nego realnost i deo američke istorije. Zaista, milionima mladih nije poznato ime Kasijus Marselus Klej i to je sramotno, jer da bismo razumeli Alija, moramo prvo razumeti njegovo poreklo.

Ova knjiga ne predstavlja pokušaj mitologizacije života Muhameda Alija. U njoj se očitava trud uloženi u to da se Ali predstavi što

istinitije, kao izvanredno ljudsko biće sa svim svojim vrlinama i manama. U svojim dvadesetim je bio verovatno najveći bokser svih vremena. Još važnije, on je odražavao i oblikovao društveno-političke tokove vremena u kojem je vladao. Šezdesetih godina dvadesetog veka verovao je da su principi najvažniji, da je jednakost među ljudima ispravna i pravedna, dok je rat u Vijetnamu smatrao pogrešnim. Neizbežno, šezdesete su prošle. Ali se razvio iz zastrašujućeg borca u blagonaklonog vladara i, na kraju, u dobroćudnu, poštovanu osobu. Danas je duboko religiozan čovek koji izaziva poštovanje i ljubav na svakom koraku. (Ova knjiga prvi put je objavljena u SAD 1991, kada je Muhamed Ali još uvek bio živ, prim. prev.).

Bio sam u povlašćenom položaju dok sam pripremao ovu knjigu, ali je to podrazumevalo i veliku odgovornost. Proveo sam hiljade sati sa Alijem, članovima njegove porodice, njegovim saradnicima i prijateljima. Verujem da je bio potpuno iskren u razgovoru sa mnom, što je tražio i od ljudi na koje me je uputio. Kao i većina autora, oslanjao sam se na veliki broj izvora. Ograničen prostor u knjizi mi ne dozvoljava da pobrojim sve materijale koje sam pregledao, kao ni osobe koje sam intervjuisao.

U knjizi su izneta različita mišljenja. Želeo bih da podsetim čitaoce i čitateljke na razliku između mišljenja i činjenice i da naglasim da se ne slažem sa svakom navedenom izjavom u ovom tekstu. Trudio sam se da iznesem što veći broj različitih mišljenja. Za svaki citat koji se pojavljuje u tekstu izdvojen je izvor na kraju knjige u beleškama, osim ukoliko to nije deo intervjuja datog za potrebe ovog izdanja.

Često sam spajao pojedinačne citate ili delove izjava istih sagovornika kako bih naglasio određenu misao ili događaj. Ovakav postupak je bio neophodan da bih predstavio stotine sagovornika čije priče sam zabeležio i koje pokrivaju čitav spektar Alijeve ličnosti i života. Siguran sam da taj postupak nije iskrivio ničiju izjavu ili ugrozio iskrenost dela. U delu knjige koji se bavi njegovom mladošću, koristio sam ime Kasijus Klej, i to ne kao znak nepoštovanja, već zato

što ga je i sam Ali koristio i bio poznat pod tim imenom. Da bismo izbegli zabunu, ostala imena sam koristio u originalnom obliku. Recimo, Belinda Ali je kasnije promenila svoje ime u Halila Ali, dok je Herbert Muhamed danas poznat kao Džabir Muhamed. Ponavljam, time ne želim da uvredim sagovornike.

Dodao bih par reči o Muhamedovom zdravlju. Tom temom se opširnije bavimo u poslednjem poglavlju knjige, ali je za mene to bila najveća briga na samom početku saradnje. Kao i milioni ljudi, viđao sam Alija na televiziji zadnjih godina. Ponekad je izgledao dobro. Ponekad mu je lice izgledalo zamrznuto, teško se kretao, ali su njegove oči i dalje bile više nego žive. Nisam želeo da se uključujem u ovaj projekat ukoliko Ali ne može da učestvuje i, shodno tome, pre nego što sam doneo odluku, proveo sam pet dana sa Loni i Muhamedom u njihovoj kući u Mičigenu. To je bio prvi od naših mnogobrojnih susreta.

Tomas Hauzer

1. Poreklo

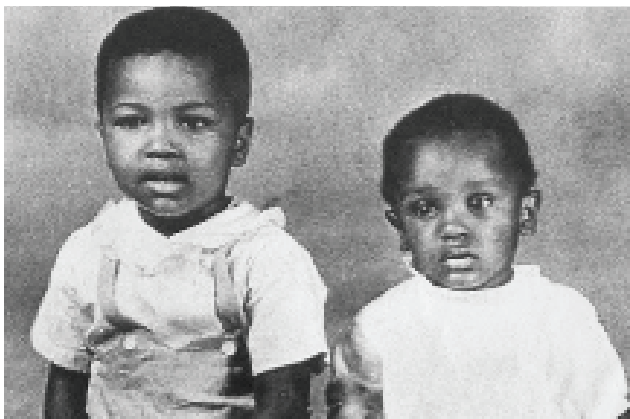
SVAKOGA DANA U PET SATI UJUTRU jedan četrdesetdevetogodišnjak ustaje iz kreveta na maloj farmi u Barion Springsu u Mičigenu. Tiho, kako Kuran nalaže, umije se čistom tekućom vodom. Oblači čistu odeću, okreće se ka Mekki spuštajući ruke uz telo i govori: „Nameram da održim jutarnju molitvu, naloženu mi od Alaha, gospodara svih svetova.” Napolju je još uvek mrak. Zimi se čuje samo vetar, dok se tokom toplih perioda može začuti i cvrkutanje. Čovek menja položaj: „Alah je najveći. Sušt i slavljen si ti, o, Alahu. Blaženo je tvoje ime i uzvišena je tvoja veličina i nema ničega vrednog obožavanja osim tebe. Tražim skrovište u tebi od Satane, prokletog.”

Taj čovek je Muhamed Ali, najpoznatija osoba na planeti. Tokom sedam decenija živeo je među nama, sa licem koje liči na lice nekoga poznatog, koga vidamo svaki dan. Vremenom, osvetljen bljeskom haosa i magije koja ga je pratila, urezao se u kolektivnu svest svih nas. Svet nije samo čuo i video Alija već ga je na mnogo intimniji način doživeo, osetio.

Jedna od životnih lekcija jeste da snovi i fantazije ne podležu zakonima realnosti, ali oni su se u Alijevom slučaju preklapali. U ringu je bio najlepša i najbolja borbena mašina ikada stvorena. Jedan od znakova velikog šampiona jeste rešenost da u mladosti osvoji titulu i čuva je do kraja karijere. Kada je Ali prvi put nastupao kao

profesionalac, Dvajt D. Ajzenhauer je bio predsednik Sjedinjenih Američkih Država, a neke države u kojima je kasnije boksovao nisu ni postojale. Tokom njegove karijere na čelu Amerike se promenilo sedam predsednika pored kojih je Ali punih dvadeset godina dominirao u žiži medijske pažnje. Samo još dva borca su u istoriji boksa postala svetski šampioni teške kategorije još u mladosti, dok je samo jedan šampion bio stariji od njega. Tokom svoje karijere, Ali je pet puta napadao titulu i uspešno je branio devetnaest puta. Ali je bio crn i ponosan na to u vreme kada su se mnogi njegovi sunarodnici stideli svog afričkog identiteta, stideli su se boje svoje kože. Po nekim ocenama, Ali je smatran najvećim herojem Vijetnamskog rata. Pored Martina Lutera Kinga, nijedan crnputi Amerikanac tih godina nije imao veći uticaj od Alija.

Kasijus Marselus Klej Mlađi, ime pod kojim je Ali odrastao, rođen je u Opštoj bolnici u Luivilu 17. januara 1942. u 18.35 časova po lokalnom vremenu. Kasijus Marselus Klej Stariji, njegov otac, zarađivao je za život crtajući reklamne panoje i saobraćajne znakove. Sudeći po sudskim nalazima, Alijevi roditelji i njihovi roditelji su bili pismeni i rođeni slobodni u vreme kraja robovlasništva u Americi.

Kasijus Klej (levo) i njegov mlađi brat Rudl

MUHAMED ALI: „Moja majka je baptistkinja, naučila me je svemu što je znala o Bogu dok sam odrastao. Svake nedelje bi me oblačila, vodila mog brata i mene u crkvu i učila nas onako kako

je smatrala primerenim. Učila nas je da volimo ljude i da sa svima pažljivo postupamo. Učila nas je da je pogrešno imati predrasude ili mrzeti. Promenio sam neka svoja uverenja, ali njen Bog je i dalje Bog, samo ga ja zovem drugim imenom. A moja majka, pa, reći ću vam ono što govorim ljudima već neko vreme: ona je mila, debela i predivna žena koja voli da kuva, jede, šije odeću i provodi vreme sa svojom porodicom. Ne pije, ne puši, ne meša se u tuđa posla, nikome ne smeta i ne postoji niko ko je bio bolji prema meni u celom mom životu.”

KASIJUS KLEJ STARIJI: „Bio je dobar dečko. Obojica, i on i njegov brat, bili su dobri dečaci dok su odrastali. Nisu nam zadržali nikakvih problema. Bili su privrženi crkvi, moja supruga ih je vodila u crkvu svake nedelje. Ona je bila dobra baptistkinja. Ja sam bio metodista. Moj otac je imao običaj da kaže: „Pusti ga da se ugleda na svoju majku, jer je žena uvek bolja od muškarca.” Tako sam i činio, a njihova majka ih je učila šta treba. Učila ih je da veruju u Boga, da budu posvećeni i da budu dobri prema svima. Bio je dobro dete koje je izraslo u dobrog čoveka i, da budem iskren, nije ni mogao biti ništa drugačiji zbog načina na koji ga je majka vaspitavala. Veronauka svake nedelje. Oblačio sam ih najbolje što sam mogao u skladu sa svojim mogućnostima, imali su prilično dobru odeću. Nisu oni potekli iz geta. Odrastali su u najlepšem kraju koji sam mogao da nam priuštim: Grand Avenija 3302 u zapadnom delu Luivila. Pobrinuo sam se da budu okruženi dobrim ljudima, a ne onima koji bi ih uvukli u nevolju. I naučio sam ih pravim vrednostima – da se uvek suočavaju sa stvarima kojih se boje i da budu najbolji u onome što rade. Tako je i mene moj otac učio, to su stvari koje se generacijama prenose. Te stvari ne saznaješ tek tako.”

ODESA KLEJ: „Kad sam bila mlada, imala sam prilično težak život. Moji roditelji su se razveli kad sam bila dete, tako da nisam baš mnogo viđala svog oca niti nešto znam o mestu odakle je došao. Moja majka je imala nas troje i nije mogla sve da nas izvede na put, tako da sam često boravila kod svoje tetke. Počela sam da radim kako bih kupila nešto odeće da uopšte mogu da odem u školu. I tako, kad sam imala šesnaest, sreća sam gospodina Kleja. Jednog popodneva se vraćao kući s posla, baš kad sam razgovarala sa prijateljicom koja

ga je poznavala. Ona ga je pozvala preko ulice da dođe do nas da nas pozdravi. On je četiri godine stariji od mene, tako da je tada mogao imati oko dvadeset.

Muhameda smo, kad se rodio, zvali Džidži zbog toga što je – znate već kako bebe brbljaju u svom krevetu – često ponavljao: „Dži, dži, dži, dži.” A onda nam je, kad je postao šampion koji je osvojio „Zlatne rukavice”¹, rekao: „Znate li šta je ono značilo? Ja sam pokušavao da kažem zlatne rukavice.” Tako smo ga zvali Džidži, ponekad ga i sad tako zovem. Dok je bio dete, nije mogao da se svrti na jednom mestu. Prohodaio je i počeo da priča, a sve je radio pre vremena. Kad je imao dve godine, probudio se usred noći i izbacio sve iz svog ormara na pod. Većina dečaka trči ili hoda punim stopalom, Džidži je išao okolo na vrhovima prstiju. Imao je običaj da napuni usta kolačima, a da opet uspe da kaže: „Jof, mama, hofu jof kolata.” Sa četiri godine imao je svo pouzdanje ovoga sveta. Iako se igrao sa starijom decom, uvek je želeo da bude vođa. Rekao bi: „Dobro, danas sam ja tata.” Onda se rodio njegov mlađi brat Rudolf. I kad bih nekad morala da izdevetam Rudolfa, Džidži bi se zatrčao, zgrabio me i rekao: „Nemoj da udaraš moju bebu.” Jednom je vezao kanap za zavesu u našoj spavaćoj sobi i provukao drugi kraj kroz prozor, oko kuće, sve do svoje sobe, onda je sačekao dok nismo pošli na spavanje, pa je u tom trenutku povukao kanap i zavesa se razmakla. Sve što je činio kao dete delovalo je drugačije. Čak je u isto vreme uspeo da dobije i ovčije i male boginje. Njegov um bio je nalik martovskom vetru koji duva sa svih strana. I kad god bih pomislila da mogu da predvidim šta će uraditi, on bi učinio sasvim suprotno i pokazalo bi se da sam pogrešila.

Imao je samopouzdanja, samim tim sam i ja mogla da se pouzdam u njega. Počeo je da boksuje u svojoj dvanaestoj. Mi bismo uveče tako sedeli, a on je pričao kako će jednog dana biti prvak sveta. Unervozila bih se gledajući ga u ringu, ali sam verovala da je u stanju da pazi na sebe. Onda se pridružio Naciji islama i tada sam pomislila – pa dobro, ovo je slobodna zemlja, veruj u šta hoćeš. Ako je to ono što je želeo, neka tako bude. Važno je da veruje u Boga. Polemika oko vojske me je prilično zabrinula. Želela sam da se regru-

---

1. Golden Gloves (eng.) - turnir u amaterskom boksu koji se održava anualno, a pravo učešća imaju svi državljani Sjedinjenih Država stariji od 16. godina.

tuje jer sam u to vreme smatrala da je to ispravno, ali on je morao da odluči sam za sebe. A danas se brinem za njegovo zdravlje. Mislim da je odmor za njega najbolja stvar. Kad uspe da se odmori, tačno vidite razliku. Ali to je u božijim rukama, a ja ne mogu znati šta Bog namerava da učini. Uvek sam osećala da ga je Bog učinio posebnim, ali ne znam zašto je mene izabrao da ga rodim.”

KASIJUS KLEJ STARIJI: „Kad su dečaci malo poodrasli, počeo sam da ih vodim sa sobom na posao. Prilično dobro sam ih naučio da barataju četkicom. Pre nego što je počeo da se bori, Muhamed je već umeo da nacрта logo. Znao je da iscrta slova, odredi razmak, da pomeša boju i ofarba kako treba. Od toga sam živio pre nego što sam imao srčani udar. Sada ne mogu više baš toliko da radim. Ja sam bio umetnik, ne samo firmopisac. Rođen sam za slikara i da tada nije ispalo kako je ispalo, mnogo više ljudi bi znalo šta sam u stanju da postignem. Od svih tih slika koje sam uradio nijedna mi nije omiljena. Da budem iskren, sve su dobre. Nekada su te moje slike stajale u podrumu. Bili su to neki snežni predeli. Ne znam gde su sada, više ih nemam. Pod svetlom božićnih lampica izgledalo je kao da se i sunce i oblaci kreću po tom snegu. Moje slike se nalaze u većini crkava u ovom kraju. Skoro svaka baptistička crkva u Luivilu u Kentakiju ima mural koji sam uradio za njih.”

RAHMAN ALI (nekada Rudolf Arnet Klej): „Luivil je bio rasno podeljen, miran grad, veoma tih i čist. Nije bilo mnogo kriminala, nije bilo droge, vrlo malo pijančenja ili prostitucije. Stvari su bile drugačije nego danas. Dok smo odrastali, Muhamed i ja smo imali probleme s belcima jedino kad bismo šetali određenim delom grada. Ako bismo se našli na pogrešnom mestu, beli momci bi nam se približili kolima i rekli: „Hej, crnčuge, šta tražite ovde?” Ja se nikada nisam potukao. Niko me nikada nije napao. Bilo je drugačije nego na Dalekom jugu, ali ljudi su nas nazivali crnjama i govorili nam da se tornjamo ukoliko su smatrali da smo se našli na mestu gde ne pripadamo.

Muhamed i ja smo se potukli nekoliko puta. Braća to inače rade. Ali to nije bilo ništa ozbiljno, više je ličilo na odmeravanje snage, na rvanje. On je uvek morao da bude glavni, a mi smo ga puštali jer je bio veoma inteligentan i brz. Osim boksa, nije mario za druge spor-

tove. S vremena na vreme igrali smo ragbi na ulici, gde se videlo da je Ali bio baš brz. A zbog te njegove brzine, nama ostalima je bilo teško da ga pratimo. Nikako nije voleo ragbi, nije želeo da igra jer je smatrao da je previše grub. Bio je odličan u klikerima, voleo je da igra klikere. To je bilo to, osim što je stalno tražio da ga gađam kamenčićima. Mislio sam da je lud. Ali on bi umeo tako da se izvije i da eskivira svaki. Bez obzira na to koliko bih kamenčića bacio, nikako nisam uspevao da ga pogodim.”

Na neki način, Klejevi su bili međusobno bliski, ali, kao i većina porodica, i oni su imali svoje probleme. Prema policijskoj arhivi Luivila, Kasijus Klej Stariji bio je četiri puta hapšen zbog bezobzirne vožnje, dva puta zbog nedoličnog ponašanja, jednom zbog prodaje imovine pod hipotekom, dva puta zbog fizičkog napada i zlostavljanja. Njegova sklonost ka ženama dovela je do razdora u kući, katkad je umeo da bude i nasilan, pod dejstvom alkohola. Odesa Klej je zvala policiju da je zaštiti od supruga u tri navrata. Ali nerado govori o tom periodu, opterećivao ga je kao neki „ružni manir” juga. Rasna segregacija bila je način života u Kentakiju i sve je ukazivalo na postojanje građana drugog reda.

MUHAMED ALI: „U vreme kada sam odrastao, previše obojenih ljudi mislilo je da je bolje biti beo. Ne umem tačno to da objasnim, ali uvek sam se osećao kao da sam rođen da uradim nešto za svoj narod. Imao sam osam, deset godina tad – izašao bih iz kuće u dva ujutru i gledao u nebo tražeći anđela ili otkrovenje koje bi mi reklo šta da uradim. Nikada nisam dobio odgovor. Gledao sam u nebo i čekao glas, ali nikada ništa nisam čuo. Onda su mi ukrali bicikl i krenuo sam sa boksom, i činilo se kao da mi Bog govori da je boks moja odgovornost. Bog nas je sve stvorio, ali neki od nas su rođeni posebni. Ajnštajn nije bio običan čovek. Kolumbo nije bio običan čovek. Elvis Prisli, braća Rajt. Neki ljudi imaju posebnu snagu unutar sebe, a kada te Bog blagoslovi da imaš više od drugih, imaš odgovornost prema tome da je upotrebiš ispravno.”

Saga o crveno-belom „Švin” biciklu Kasijusa Kleja bila je često spominjana. U oktobru 1954. njegov drug i on vozili su svoje bicikle ka Kolumbija auditorijumu, gde je u toku bio godišnji crnački ba-

zar, Luivil houm šou. Najveći deo popodneva čistili su ring i jeli besplatne kokice i bombone. Onda je Klej, kada je bilo vreme da idu, shvatio da mu je bicikl ukraden. U međuvremenu, luivilski policajac po imenu Džo Martin je radio u svom podrumu sa klincima, podučavajući ih boksu.

DŽO MARTIN: „Jedne noći sam sedeo u teretani dok se u okolini održavao nekakav vašar na kome su crnci jednom godišnje prodavali svoju robu. U jednom trenutku dečak se spuštao niz stepenice plaćući. Neko mu je ukrao bicikl i, krajnje potresen, krenuo je da to prijavi policiji. Neko mu je objasnio da sam ja policajac, da sam dole u teretani i da dođe da mi se obrati. Zarozan od plakanja mi je objašnjavao kako mu je neko ukrao bicikl. Bilo mu je tek dvanaest godina, ali je bio spreman da isprebija lopova. Tada sam mu rekao: „Bolje je da naučiš da se biješ pre nego što počneš da pretiš ljudima da ćeš ih prebiti.”“

„Sva njegova suština”, Vilfred Šid je kasnije pisao, „rođena je tog dana kada je Kasijus Klej ušao u teretanu i počeo da se bori.” Kao deo teretane Kolumbija i njenog amaterskog programa, Martin je pravio emisiju na lokalnoj televiziji po imenu „Šampioni budućnosti” koja je njegovom borcu donela status slavne osobe u Luivilu. Šest nedelja nakon dolaska u teretanu četrdeset kilograma težak Kasijus Marselus Klej Mlađi imao je svoj prvi meč koji je trajao tri runde po tri minuta i u kome je preglasavanjem pobedio svog prvog protivnika Ronija O’Kifa.

DŽO MARTIN: „Obučavao sam verovatno oko hiljadu dečaka boksu, ili sam barem pokušavao. Kada je počeo da dolazi na treninge, Kasijus Klej ni po čemu nije bio drugačiji od druge dece. Bio je običan dečak, sumnjam da bi ga bilo koji trener primetio tokom prve godine treniranja. Nakon prve godine, jasno se videlo da ovaj mali đavo – mislim, uvek je bio drzak – ima mnogo potencijala. Izdvajao se, pretpostavljam, zato što je imao više odlučnosti od druge dece i imao je prirodnu brzinu koja je mogla negde da ga odvede. Bio je klinja spreman na svaku moguću žrtvu neophodnu zarad uspeha u sportu. Shvatio sam da je nemoguće obeshrabriti ga. Verovatno je bio najveći radnik od sve dece koju sam podučavao.”

MUHAMED ALI: „Kada sam počeo sa boksom, sve što sam zapravo želeo bilo je da kupim majci i ocu kuću i da imam neka dobra, velika kola. Kapirao sam da ću, ako postanem nešto i krenem sa subotnjim noćnim mečevima, moći da uzmem četiri hiljade dolara za samo jednu noć. Onda su moji snovi počeli da rastu. Ponekad sam u školi zamišljao da objavljuju moje ime preko zvučnika govoreći: „Kasijus Klej, svetski šampion u superteškoj kategoriji.” Nekad bih nacrtao jaknu na parčetu papira, nešto nalik srednjoškolskoj koledžici, samo što bih na poledini napisao „Nacionalni šampion Zlatnih rukavica” ili „Kasijus Klej, svetski šampion u superteškoj kategoriji.”

Džo Martin je bio taj koji me je uveo u boks, ali ponekad sam trenirao sa crncem po imenu Fred Stouner. Trenirao sam šest dana nedeljno i nikad nisam ni pio niti pušio. Jedina stvar nalik tome koju sam ikada uradio je kada sam dva puta skinuo kapicu sa rezervoara i pomirisao benzin, što me je ošamutilo. Boks me je držao dalje od nevolja.”

DŽO MARTIN: „Samo jednom sam ga video poraženog, nokautiranog i to se dogodilo u teretani, kada je vežbao sa amaterom po imenu Vili Moran. Moran je bio stvarno dobar udarač. Kasnije je postao profesionalac. Kasijus mi je dugo dosađivao sa željom da ima mali motocikl, pa me je nakon buđenja posle nokauta upitao: „Gospodine Martin, gde je otišao onaj motor koji me je udario?” Samo je o tome mislio. Sutra se vratio odmoran i nastavio da trenira sa Moranom.”

Jedan od Klejevih savremenika u Liuvilu bio je Džimi Elis koji je kasnije, tokom Kasijusove zabrane da boksuje, držao titulu šampiona Svetske boksaerske organizacije.

DŽIMI ELIS: „Kada sam upoznao Alija, bilo mu je četrnaest godina. Gledao sam ga na televiziji kako se bori sa mojim prijateljem koga je u tom meču pobedio. Rekoh sebi: „Mogao bih da razbijem ovog tipa”, što me je navelo da krenem u istu teretanu. Tako sam počeo da se zanimam za boks. Kao amateri smo se borili dva puta. Iako sam bio stariji dve godine, već tada je bio veći od mene.

Pobedio je u našem prvom okršaju. To je bila teška odluka, ali on je pobedio, što je bio prvi put da sam izgubio borbu. Onda je usledio sledeći okršaj među nama i tog puta sam ja pobedio teškom odlukom. Poštovali smo jedan drugog i postali prijatelji nakon druge borbe. Možeš da se boriš do smrti sa nekim u ringu, ali nakon izlaska iz ringa, rukujete se i postajete prijatelji. Sećam se da je Ali provodio sve vreme u teretani. Tu je praktično živeo. Želeo je da boksuje, da bude najveći i tome je posvetio ceo svoj život. Nije bio nasilna osoba i nikada ga nisam video da upada u nevolje van ringa. Čak i tada je mnogo pričao, hvalisao se govoreći kako će nokautirati svakoga ko mu stane na put. Gledao sam nekoliko puta kako dobija batine i kako iz tih borbi izlazi kao pobednik. Prosto, bio je hrabar, srčan borac koji nikada nije odustajao.”

Čak Bodak, sudija amaterskog boksa, priseća se Kasijusa Kleja i njegovih početaka u ringu.

ČAK BODAK: „U to vreme sam bio u organizaciji turnira „Zlatne rukavice” sa strane Čikago tribjuna koji je organizovao Nacionalni turnir Zlatne rukavice u Čikagu. Kada sam prvi put primetio Kasijusa, izgledao je kao ždrebac, vrlo mršavih nogu i žilav. To je bilo sve što je imao, ali se i tada nazirala neka aura oko njega. Ljudi su ga neprestano posmatrali, donekle nesvesno, jer tada nije bio poznat i sve to je bilo krajnje čudno. Prve godine je izgubio od nekog klinca po imenu Kent Grin, koji je bio stariji, iskusniji amater iz okoline Čikaga. Kasijus je imao očigledan talenat i stav i svake godine nakon tog turnira napredak je bio očigledan. Što je više rastao, postajao je oštiji. Osoba je morala da bude slepa ili zlonamerna pa da ne uoči takav talenat. Jednom prilikom sam rekao njegovoj majci: „Ovaj klinac mora da je stigao iz svemira, jer nikada nisam video ništa slično njemu.”“

Bob Surken, sudija Amaterske unije, dopunjuje Bodakova sećanja.

BOB SURKEN: „Suđenjem u boksu se bavim od 1943. godine i kada sam se prvi put našao u ringu sa tim kincem, bio mi je potpuno nepoznat. Znao sam da je mladi bokser iz Luivila koja je tre-

nirao policajac, belac. Posmatrao sam ga sa spuštenim gardom u ringu, kao da čeka da bude nokautiran, dok mi u jednom trenutku nije postalo jasno da je Bog ovom klinji dao neverovatne reflekse, kakve nikada do tada nisam video. Još kao amater imao je razvijene reflekse koji će ga krasiti do kraja karijere. Izgledalo je neverovatno, ali nakon dužeg posmatranja sam shvatio da će ovaj klinac daleko da dogura.

Kada govorimo o njegovoj ličnosti, mislim da tu od prvog trenutka nije bilo promene. Sećam se, jednom smo odsedali u hotelu van grada, a učestvovali smo na nekom turniru. Prvu borbu je dobio nokautom. Sledećeg jutra sam sišao u kafić po novine. Odeo sam ih u sobu, otvorio i nisam mogao da nađem sportsku stranu. Vratio sam se u kafić i zatekao petnaestak novina bez sportske strane. Bilo mi je jasno šta se dogodilo sa njima. Otišao sam do njegove sobe i zatekao ga na podu sa novinama i makazama, isecao je svoju sliku iz svih izdanja u kojima se pojavio. On je prosto bio drag klinac. Nekoliko godina kasnije, kada smo trenirali u Fort Diksu za Olimpijadu, jedan dan smo odvojili da odemo do Atlantik Sitija i uživamo. Šetali smo trotoarom, dok je on oduševljeno trčkao oko nas. Pogledao je okean i rekao: „Čoveče, ovo je najveće jezero koje sam ikada video.” Ponekad se setim tog vremena i još uvek čuvam u novčaniku tu njegovu sliku, kad je imao sedamnaest godina.”

IZVEŠTAJ FEDERALNOG ISTRAŽNOG BIROA (na dan 31. 5. 1966): „(Ime izbrisano od strane Vlade Sjedinjenih Američkih Država) iz Centralne srednje škole, Ulica Vest Čestnat, br. 1130, Luivil, Kentaki, pružio je sledeće podatke iz školske arhive. (Osoba X) naglašava da su pružene informacije isključivo za potrebe Vlade Sjedinjenih Američkih Država i da ne želi da one budu objavljene.

Kasijus Klej se upisao u Centralnu srednju školu u deseti razred 4. septembra 1957, nakon što je deveti razred završio u srednjoj školi „Dival Džunior”. Njegov dosije sadrži i napomenu da je osnovnu školu pohađao na Aveniji Virdžinija u Luivilu u Kentakiju, a postoji i zabeleška da se naročito interesovao za umetnost.

Klej se 31. marta 1958. dobrovoljno ispisao iz Centralne srednje škole. Razlog se u ovom dosijeu ne navodi, ali je naznačeno da je Klej školske 1957/58. godine imao loše ocene i to: iz engleskog 65, iz nacionalne istorije 65, iz biologije 70, i iz opšte umetnosti 70. Klej se ponovo upisao u Centralnu srednju školu u septembru 1958, gde